

Původní předmluva z roku 1991

Vývoj společnosti po listopadu 1989 před nás postavil spoustu nových problémů a staré problémy uvedl do nového světla. Zdá se nám proto, že vše je jiné. Současně však máme občas pocit, že mnohé zůstává při starém. Až někdy člověka zamrazí, jak se věci vymykají optimistickým představám konce roku 1989 a záměrům, vloženým do programu reforem. Jako by vývoj měl svůj řád - či snad spíš neřád - a nehodlal jej navzdory přání lidí opustit. Navyklý způsob života se proplétá se snahami o změnu a často je téměř zadusí. Příčina je nečekaně prostá: Je příliš mnoho myšlenkových stereotypů a zvyklostí, kterým jsme přivykli natolik, že je považujeme za zcela samozřejmé, nepochybujeme o nich a nedovedeme si bez nich představit ani tu neoptimističtější utopickou budoucnost.

Jeden ze stereotypů našeho myšlení souvisí se způsobem, jakým jsme zvyklí organizovat spolupráci - lhotejno zda v politice, ve výrobě, ve službách, na úřadech či ve školách a nemocnicích. Bez ohledu na to, co děláme, jsme téměř všichni přesvědčeni, že společné úsilí většího množství lidí může být účelné a užitečné pouze tehdy, je-li do jejich spolupráce vnášen smysl zvenčí, nebo - přesněji řečeno - shora. Není rozhodující, koho považujeme za oprávněného, aby určoval cíle a pravidla naší všední, každodenní spolupráce. Pro někoho je to vševedoucí Bůh, pro jiného osvícený Panovník, pro většinu z nás je to tým vysoce kvalifikovaných systémových inženýrů nebo zku-

šený manažer. Tak či onak, očekáváme, že se musí najít někdo chytrý a zkušený, kdo ví lépe než my, co a jak se má dělat.

Někdy se nám nelíbí nadvláda, kterou onen moudrý nad námi má. Potom hřešíme nadávkami na hlasatele slova božího, děláme revoluce nebo zakládáme odbory na obranu před příliš velkou mocí manažerů. Málokdo podniká revoluční dobrodružství proto, aby zrušil Boha, mocný stát či vedení své firmy. Revoltou ventilujeme nepříjemný pocit bezmoci a podřízenosti, v lepším případě toužíme, aby na místo kněze, ÚV KSČ nebo nafoukaného šéfa nastoupil někdo jiný, moudřejší, vševědoucejší a zároveň lidštější, někdo, kdo „tomu“ rozumí a zároveň rozumí nám. Nejlépe tedy aby to byl vzdělanec z našich řad, „někdo z nás“.

Občas se nám podaří tuto naši touhu proměnit ve skutečnost. Netrvá však dlouho a věci se vrací do starých kolejí. A my máme znovu pocit, že nás někdo ovládá a sám se má lépe než my, že neřídíme vlastní osud a že to tak asi musí být a bude navždy.

Musí to tak opravdu být? Neděláme někde chybu? Není možné najít jiné řešení, jiný způsob organizace našeho společného života?

Domníváme se, že na tyto otázky je možné najít příznivou odpověď. Rádi bychom naznačili její obrysy. Proto jsme napsali tuto knížku. Nečekejte však hotový recept na štěstí. Pouze se pokoušíme porovnat zkušenosti, které učinil „západní svět“ v posledních dvou desetiletích, s dodnes běžnou československou praxí a snažíme se naznačit, kudy by mohla vést cesta z výše popsaného bludného kruhu věčné podřízenosti, rozhodování mocnějších za zavřenými dveřmi a rezignace na naše vlastní představy o důstojném všedním životě. Není to cesta

grandiózních filosofických projektů, okázalých gest a revolucí. Je to cesta trpělivé snahy každého z nás dělat věci společně a nejednat přitom tak, jak nám napovídá navyklá odevzdanost a snaha o bezproblémové přežití jedné pracovní směny, ale spíše tak, jak nám napovídá vlastní rozum, zkušenost, svědomí a srdce.

duben 1992